

RECENZJA

rozprawy doktorskiej autorstwa **mgr Agnieszki JAGIEŁŁO** pt. „Psychospołeczne uwarunkowania kompetencji przywódczych podoficerów Sił Powietrznych” przygotowanej pod kierownictwem naukowym **prof. dr. hab. Ryszarda BERY** oraz promotora pomocniczego **dr Katarzyny NOWOSAD**.

Recenzji dokonano na podstawie uchwały Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki UMCS z dnia 25 września 2023 r.

1. Ocena formalna pracy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 323 strony, podzielone na 8 rozdziałów, z czego jeden ma charakter metodologiczny. Praca jest opatrzona wstępem, podsumowaniem, bibliografią, spisem rysunków, tabel i wykresów oraz aneksem.

Zarówno temat pracy, jak i tytuły poszczególnych rozdziałów są zgodne z treściami w nich zawartymi, a razem tworzą spójną i zamkniętą całość. Rozdziały są różnej objętości, w tym rozdział pierwszy liczy – 34 strony, rozdział drugi – 22 stron, rozdział trzeci – 15 stron, rozdział czwarty – 23 strony, rozdział piąty – 17 stron, rozdział szósty – 56 stron, rozdział siódmy – 47 stron, a ostatni – 17 stron. Można uznać, że rozdziały są proporcjonalne pod względem ilości stron, z czego najbardziej obszerne są rozdziały szósty i siódmy, prezentujące wyniki badań empirycznych w ujęciu graficznym, tabelarycznym i opisowym. Niestety, nie można nie zauważyć, że rozdziały nie kończą się wnioskami, w których warto byłoby zawrzeć częściowe podsumowanie przeprowadzonych w rozdziałach rozważań. Ponadto Autorka prawidłowo zaczyna każdy rozdział krótkim wstępem, ale dobrym zwyczajem naukowym jest wskazanie jaki problem szczegółowy w tym rozdziale autor chce rozwiązać oraz jaką hipotezę szczegółową zweryfikować. W ten sposób mgr Agnieszka Jagiełło uniknęłaby perturbacji metodologicznych, o których będzie w dalszej części recenzji.

Bibliografia (niestety nie numerowana) liczy około 250 pozycji, w tym są książki, czasopisma, akty prawne oraz źródła internetowe. Jest to dobrze dobrana literatura przedmiotu, w przeważającym zakresie polskojęzyczna, która znajduje odzwierciedlenie w warstwie teoretycznej przedmiotu badań.

Przypisy, jak i bibliografia zostały sporządzone w systemie APA – 7, co oznacza, że zawarto w nich dane bibliograficzne wskazujące na autora, rok wydania, tytuł, miejsce i wydawnictwo. Warto jednak zauważyć, że formalny zapis bibliograficzny wymaga podania autorstwa/roku/strony dzieła na które się powołujemy w przypisie wewnętrznym. W recenzowanej pracy niestety Autorka nie podaje (lub podaje w bardzo ograniczonych przypadkach) numeru stron z których zaczerpnęła myśl lub pogląd przywoływanego badacz. W bibliografii również nie ma podanego numeru strony, w przypadku artykułów ze źródeł ciągłych podane są strony, na których zamieszczono tekst w periodyku. Mając na uwadze rzetelność i wnikliwość badawczą, jaką charakteryzować się powinna osoba zaczynająca swą przygodę ze światem nauki, uważam, że jest to poważne uchybienie ze strony mgr Agnieszki Jagiełło. Ponadto w źródłach cyfrowych nie zawsze jest podana data dostępu do danej publikacji, a z kolei przy niektórych pozycjach budzi wątpliwość fakt dotarcia do nich w wersji drukowanej, gdy tymczasem jest ona dostępna w postaci cyfrowej (np. Kasser T., Ryan R.M. (1996) – dostęp on line: <https://doi.org/10.1177/0146167296223006>; Thomas R. J. Kilmann R. H. (1974) – dostęp on line: DOI: [10.2466/pr0.1975.37.3.971](https://doi.org/10.2466/pr0.1975.37.3.971)). Uprzejmie proszę o wyjaśnienie tej kwestii w trakcie obrony.

Oceniając formalne przygotowanie pracy doktorskiej należy wskazać na jej dobre opracowanie pod względem językowym i stylistycznym. Na podkreślenie zasługuje zachowanie bardzo przejrzystego wywodu przyczynowo - skutkowego, sprawne operowanie danymi oraz umiejętność łączenia ich w logiczne zależności. Strona redakcyjna pracy nie budzi zastrzeżeń za wyjątkiem odznaczania tekstu cytowanego, który jest i wyjustowany i w cudzysłowie, a to już o jedno za dużo.

2. Ocena strony metodologicznej pracy.

Rozdział metodologiczny (ss. 105-122) został ulokowany jako piąty w porządku rozdziałów pracy. Zawarte w nim elementy metodologiczne spełniają wymogi jakie stawiają w tym zakresie nauki społeczne. Przechodząc do ich oceny szczegółowej, można odnieść wrażenie, że Autorka nie do końca posiada znajomość mechanizmów i zależności zachodzących między

nimi, o czym będzie w dalszej części recenzji. Natomiast sprawnie posługuje się metodami badawczymi oraz logicznie i metodycznie prowadzi proces badawczy.

Autorka podjęła próbę określenia przedmiotu i celu badań, niemniej przez roztargnienie czy też nieuwagę (próbując znaleźć wytłumaczenie) połączyła je w jedno zdanie: „Przedmiot badań niniejszej dysertacji stanowiła analiza poziomu kompetencji przywódczych podoficerów Sił Powietrznych, rozpatrywana w aspekcie wybranych psychospołecznych uwarunkowań takich jak: cechy osobowości, cenione wartości życiowe, preferowany styl rozwiązywania konfliktów, poziom samooceny” (s. 105).

A następnie pisze: „Tak określony główny cel badań implikuje następujące cele szczegółowe (...)” i wymienia cztery cele szczegółowe (s. 105). Odnosząc się zatem do przedmiotu i celu badań stwierdzam, że po pierwsze, przedmiotem badań nie może być analiza, ponieważ jest ona jednym z rodzajów metod badawczych, za to przedmiotem badań może być poziom kompetencji przywódczych. Po drugie, przedmiot badań nie może być równocześnie celem badań, ponieważ jest to błąd metodologiczny. Zatem należy przyjąć, że Autorka głównego celu badań nie określiła.

Przechodząc do problemów badawczych i hipotez roboczych (ss. 105-106) należy przyjąć, że zostały one sformułowane w miarę poprawnie, z tym że:

1. W hipotezie roboczej jest odesłanie do porównania z literaturą przedmiotu (zresztą bardzo niestarannie opracowane redakcyjnie). Jeżeli zatem przyjęta hipoteza ma swoje odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu, to przestaje być hipotezą, którą należy poddać weryfikacji.
2. Do problemu głównego sformułowano trzy problemy szczegółowe (s. 106), z tym że trzeci problem szczegółowy, w brzmieniu: „Jaka jest zależność między poziomem kompetencji przywódczych a wybranymi psychospołecznymi uwarunkowaniami funkcjonowania zawodowego podoficerów Sił Powietrznych?” pokrywa się praktycznie z problemem głównym: „Czy istnieje, a jeśli tak to jaki ma charakter, zależność między poziomem kompetencji przywódczych a wybranymi psychospołecznymi uwarunkowaniami funkcjonowania zawodowego podoficerów Sił Powietrznych?”. Ponadto Autorka stawiając pytanie *czy istnieje..., a jeśli tak to....* powinna rozważyć również pytanie alternatywne: *czy istnieje..., a jeśli nie to....* Wtedy należałoby uznać badanie naukowe za wyczerpujące, lub

też w ograniczeniach przyjętych na potrzeby pracy, świadomie odrzucić ten wątek badawczy.

3. Autorka, po sformułowaniu trzech pytań szczegółowych, pisze, że do problemu pierwszego sformułowała pięć pytań szczegółowych. I na kolejnych stronach (ss.106-110) do każdego problemu szczegółowego dopisuje pytania szczegółowe, na dodatek do trzeciego dopisując jeszcze hipotezy robocze. W tak przyjętym toku postępowania badawczego, trudno znaleźć logikę metodologiczną, można bowiem sądzić, że każde pytanie szczegółowe (będące problemem szczegółowym) posiada swoje pytania szczegółowe. Kwestia ta wymaga wyjaśnienia w trakcie publicznej obrony.

Warto również zwrócić uwagę, że Autorka w pracy zawarła: 4 cele szczegółowe, 3 problemy szczegółowe, 7 rozdziałów merytorycznych. Zatem który cel szczegółowy nie miał przypisanego do niego problemu szczegółowego oraz w jakich konkretnie rozdziałach zostały rozwiązane problemy szczegółowe (należy domniemywać, że jeden problem szczegółowy znalazł swe rozwiązanie w co najmniej dwóch rozdziałach).

Jeżeli chodzi o zastosowane zmienne zależne i niezależne, w tym pośredniczące zostały one prawidłowo dobrane, tak jak metody i techniki badawcze oraz próba losowa o charakterze celowym.

Za słaby element tego rozdziału uważam brak uzasadnienia wyboru tematu badań oraz krytyczne ustosunkowanie się do dorobku polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu. Doktorantka nie podnosi kwestii „luki badawczej” (krytycznej analizy literatury przedmiotu) w omawianej materii, którą – przez swoje badania naukowe – chce wypełnić. Co prawda we wstępie pisze, że: „Dotychczas w literaturze przedmiotu podejmowano raczej kwestię predyspozycji przywódczych korpusu oficerskiego...” powołując się na zaledwie dwa artykuły dotyczące tej tematyki. Czy są publikacje na temat korpusu podoficerów? Tego się niestety nie można z recenzowanej pracy dowiedzieć.

Podsumowując, uważam że obowiązkiem recenzenta jest zwrócenie uwagi na niedociągnięcia, które zostały przedstawione w tej części recenzji. Nie wpływają one jednak znacząco na jakość pracy doktorskiej, niemniej powinny być wzięte pod uwagę przy dalszym rozwoju naukowym Doktorantki.

3. Ocena strony merytorycznej pracy.

Zgodnie z przyjętymi założeniami metodologicznymi, rozważania naukowe w recenzowanej dysertacji prowadzone są na kilku płaszczyznach merytorycznych. Ich jądrem są kompetencje przywódcze korpusu podoficerów Sił Powietrznych w kontekście uwarunkowań psychospołecznych. W nurcie tej problematyki zostały opracowane rozdziały merytoryczne.

W rozdziale pierwszym pt. „Przywództwo wojskowe w funkcjonowaniu podoficera Sił Powietrznych” (ss. 8-41) Doktorantka prowadzi wielopłaszczyznowy wywód na temat przywództwa, jego różnorodności terminologicznej, istoty oraz współczesnych koncepcji przywódczych. Za niezmiernie trafną należy uznać konstatację mgr Agnieszki Jagiełło dotyczącą roli przywództwa w środowisku mocno zhierarchizowanym, w którym: „każdy żołnierz może być równocześnie przełożonym i podwładnym – i jest to bardzo częste doświadczenie, trudne do pogodzenia w rolach zawodowych szczególnie dla żołnierzy bardzo młodych w służbie” (s.15).

Szeroki wywód zaprezentowała Autorka na temat koncepcji przywódczych, poddając szczegółowej analizie model przywództwa kompetencyjnego wraz z jego znaczeniem w dowodzeniu. Mocną stroną rozdziału jest szeroki przegląd dorobku naukowego w obszarze przywództwa oraz umiejętne jego synteza w postaci licznych wykresów i tabel.

Rozdział drugi pt. „Rola podoficera Sił Powietrznych w dowodzeniu” (ss. 42-64) opisuje specyfikę dowodzenia na szczeblu dowódcy drużyny i plutonu, ze szczególnym uwzględnieniem poziomów przywództwa i procesu ścieżki edukacyjnej jaką przechodzą w trakcie służby wojskowej. Podstawą teoretyczną rozważań zawartych w rozdziale są teorie przywództwa opracowane przez J. Maxwella oraz P. Senge (ss. 42-43). Pomimo ich zaprezentowania, Autorka powołuje się na model kształtowania kompetencji przywódczych autorstwa Pawłaka (brak imienia!) i innych autorów (brak nazwisk!) przedstawiony w niepublikowanym materiale z 2000 roku (s. 44). Niestety, podane źródło nie budzi wiarygodności naukowej, podobnie jak powołanie się na dokument o nazwie: *Fragment strategiczny organizacji*, na który powołuje się Doktorantka (s. 45) pobierając go ze strony www.wojsko-polskie.pl/misja-wizja (nota bene w bibliografii tej pozycji nie odnotowano). Takiego dokumentu na ww. stronie internetowej MON nie odnaleziono, natomiast nie można zgodzić się z dalszym ciągiem rozważań w brzmieniu: „Wizja – opiera się na fakcie, iż Siły Zbrojne stanowią fundament współczesnego bezpieczeństwa Polski. Wyposażenie i profesjonalizm pozwolą sprostać zagrożeniom w aspekcie militarnym i pozamilitarnym”

(s. 45). Tymczasem w oryginale (www.wojsko-polskie.pl/misja-wizja, dostęp: 6.11.2023) zapis ten brzmi: „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej stanowią fundament bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku. Jako w pełni profesjonalna i nowoczesnie wyposażona armia są w stanie sprostać wyzwaniom i zagrożeniom zarówno militarnym gwarantując skuteczną obronę przed każdą formą agresji zbrojnej, jak również zapewniają skuteczne wsparcie organom administracji publicznej i społeczeństwu w obliczu zagrożeń pozamilitarnych”. Zatem, po pierwsze, wizja nie może „opierać się na fakcie”, ponieważ jest wyznaczeniem kierunku dążeń danej organizacji na przyszłość, po drugie, wyposażenie i profesjonalizm SZ RP nie pozwala sprostać zagrożeniom niemilitarnym, ponieważ nie jest to zadanie konstytucyjne Wojska Polskiego. Siły Zbroje zapewniają skuteczne wsparcie sektora cywilnego, a to jest zasadnicza różnica. Niestety wiarygodność źródeł i jakość cytowań w omawianym rozdziale nie jest mocną stroną tej części pracy. W tabeli 4 (s. 58) Autorka powołuje się na dokument ze strony internetowej WKU Lublin, którego nie ma w bibliografii, nie jest podana data dostępu, a w dodatki takiego dokumentu na ww. stronie nie ma (obecnie strona internetowa Wojskowego Centrum Rekrutacji w Lublinie: <https://wcrlublin.wp.mil.pl>).

Trzeci rozdział rozprawy, pt. „Rola kompetencji przywódczych w funkcjonowaniu podoficera Sił Powietrznych” (ss. 65-80) dotyczy idei przywództwa kompetencyjnego w środowisku wojskowym. Autorka odnosi się do doświadczeń armii amerykańskiej i holenderskiej w zakresie kształtowania cech przywódczych, niemniej nie wyciąga wniosków, w jaki sposób można byłoby je wykorzystać w Wojsku Polskim. W dalszej części rozdziału słusznie zwraca uwagę na niewielką ilość godzin dydaktycznych (4 godziny dydaktyczne) przeznaczonych na tematykę przywództwa wojskowego, które w dodatku są prowadzone w formie teoretycznej (s. 72). W dalszej części rozdziału Doktorantka zawiera dywagacje nad dwoma modelami kształtowania kompetencji przywódczych w SZ RP. Autorka szczegółowo analizuje ich wymiary, by zaproponować konkretne obszary kompetencyjne oraz przyporządkowane im kompetencje przywódcze.

W rozdziale czwartym pt. „Uwarunkowania kompetencji przywódczych” Doktorantka dokonała wyboru i charakterystyki tych czynników, które na podstawie literatury przedmiotu zaliczyła do mających istotny wpływ na kształtowanie kompetencji przywódczych podoficerów SP. Do takich zaliczyła: cechy osobowości, wartości życiowe, styl rozwiązywania konfliktów oraz samoocenę. Rozdział jest bardzo dobrze opracowany merytorycznie, Autorka sprawnie porusza się w literaturze przedmiotu, przez analizę, syntezę i wnioskowanie uwypuklając te kwestie, które w znaczący sposób wpływają na zdolności

przywódcze żołnierzy. Wartością dodaną jest analityczne ujęcie prezentowany treści w postaci licznych tabel i wykresów.

Dwa ostatnie rozdziały (szósty (ss. 123-179) i siódmy (ss.180-227) przedstawiają wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych techniką ankietowania. Grupa badawcza liczyła 194 podoficerów SP, którzy zostali wybrani do badania w sposób losowo-celowy. Badania przeprowadzone zostały w IV kwartale 2021 r., a do ostatecznych analiz wybrano 143 ankiety. W wyniku przeprowadzonych badań, Autorka oszacowała poziom kompetencji przywódczych badanych oraz wskazała najistotniejsze czynniki wpływające na ich kształtowanie. Uzyskane wyniki badań ankietowych upoważniły mgr Agnieszkę Jagiełło do sformułowania istotnych i wartościowych wniosków na powyższy temat. Stwierdziła mianowicie, że ponad połowa badanych posiada przeciętny poziom kompetencji przywódczych, a tylko 18,2% ankietowanych przejawia wysoki. Najwyżej badani ocenili swoje kompetencje w zakresie tożsamości społecznej i organizacyjnej, a najniżej aspekt efektywności zawodowej, co nie buduje pozytywnego wizerunku tego korpusu w SP. Na podobnym poziomie – przeciętnym, kształtują się kompetencje przywódcze w obszarze skuteczności osobistej, skuteczności zespołowej, efektywności zawodowej oraz tożsamości społecznej i kulturowej. Mając na uwadze rolę i zadania jakie przypadają temu korpusowi nie tylko w Siłach Powietrznych, ale we wszystkich rodzajach Sił Zbrojnych, można uogólnić, że przed podoficerami jeszcze długa droga do nabycia kompetencji przywódczych na wysokim poziomie. A przecież to oni odpowiadają za kształtowanie cech osobowościowych i charakterologicznych żołnierzy korpusu szeregowych zawodowych.

W kolejnym rozdziale przedstawiono wyniki dotyczące tych czynników, które wpływają na kompetencje przywódcze podoficerów. Badania wskazują na niższy (w porównaniu z polską populacją) poziom neurotyczności, bowiem badani wykazali się sumiennością w realizacji zadań służbowych, ekstrawersją oraz ugodowością. Jeżeli chodzi o wartości życiowe, najistotniejsze w ujęciu czteroskładnikowym to harmonia psychofizyczna i relacje społeczne, następnie zaspokojenie materiale i rozwój duchowy. Szczegółowa analiza wartości życiowych w skali jedenastoczynnikowej potwierdza, że podoficerowie cenią sobie zdrowie, asocjacje i samoakceptację, co w przypadku wykonywania zawodu żołnierza jest niezmiernie pożądane. Najmniej cenią sobie popularność, wizerunek i duchowość. Ostatnia część omawianego rozdziału zawiera wyniki badań dotyczące preferowanych stylów rozwiązywania konfliktów przez podoficerów. Do najistotniejszych należą: współdziałanie, kompromis, rywalizacja, dostosowanie i unikanie. Podsumowując przedstawione w rozdziałach empirycznych treści, zarówno w warstwie opisowej, jak i graficzno-tabelarycznej,

uważam, że są opracowane na bardzo wysokim poziomie merytorycznym i metodologicznym. Należy wskazać, że Autorka wykazała się wnikliwością badawczą oraz rzetelnym sposobem przedstawienia wyników badań. W obu rozdziałach mgr Agnieszka Jagiełło prowadzi czytelnika przez kolejne etapy swych badań naukowych w logiczny sposób przyczynowo - skutkowy. Ujęcia graficzne i tabelaryczne są opracowane z należytą starannością, przejrzystością oraz sumiennością.

Przechodząc do omówienia ostatniego rozdziału – ósmego (ss. 228-245), pt. „Zależności między poziomem kompetencji przywódczych podoficerów Sił Powietrznych a psychospołecznymi uwarunkowaniami – weryfikacja hipotez” stanowi część pracy, w której Autorka weryfikuje w toku badań teoretycznych i empirycznych postawione hipotezy robocze. Na kolejnych kartach pracy odnosi się do zależności między poszczególnymi cechami osobowości podoficerów a zdolnościami przywódczymi. Stwierdza, że w ujęciu ogólnym każda z cech osobowości na poziomie istotnym koreluje z ogólnym poziomem kompetencji przywódczych (za wyjątkiem podskali Otwartość na doświadczenia). Jeżeli chodzi o poziom kompetencji przywódczych a wartościami preferowanymi przez badanych, analiza danych pozwoliła Autorce stwierdzić, że istnieją istotne statystycznie zależności między tymi zmiennymi. Najsilniejszy związek obejmuje harmonię psychofizyczną i relacje społeczne. Jeżeli chodzi o style rozwiązywania konfliktów, wyniki badań wskazują na preferowanie metody unikania i kompromisu jako zależności o wymaganym poziomie istotności.

Praca kończy się podsumowaniem (ss. 246-269), w którym Autorka również odniosła się do hipotez badawczych, poniekąd powtarzając wnioski, które zawarła w rozdziale ósmym. Ponadto w tej części pracy zawarto część conceptualną, stanowiącą realizację czwartego celu szczegółowego, polegającego na przedstawieniu propozycji zmian w dotychczasowym systemie kształcenia kompetencji przywódczych. I niestety, zdaniem recenzenta nie jest to dobre rozwiązanie. A wynika z faktu, że każde badanie naukowe powinno przebiegać wg schematu: diagnoza-wyjaśnienie-prognoza. W recenzowanej pracy mamy rozdziały diagnozujące, wyjaśniające, ale brak jest rozdziału prognozującego. Tym samym wysiłek badawczy, jaki Autorka włożyła w etap diagnostyczno-wyjaśniający nie został właściwie wykorzystany. W końcowej części podsumowania mgr Agnieszka Jagiełło na 3 stronach zawarła postulaty zmian, jakie jej zdaniem (wypracowanym na podstawie przeprowadzonych kilkuletnich badań) należy wprowadzić w korpusie podoficerów SP, aby poprawić efektywność wykonywanych zadań przywódczych. Jak na pracę doktorską zdecydowanie za mało.

Podsumowując ocenę warstwy merytorycznej stwierdzam, że praca doktorska została opracowana na poziomie dobrym. Jej mocną stroną jest znajomość tematu w zakresie literatury przedmiotu, przetworzona na wiedzę naukową oraz zakres badań empirycznych, których wyniki stanowią istotny i wartościowy wkład w obszar kształtowania kompetencji przywódczych podoficerów Sił Powietrznych. Przedstawiona w dysertacji wiedza teoretyczna i praktyczna stanowi podstawę do dalszych badań w obranym przedmiocie badań, nie tylko w Siłach Powietrznych, ale również w innych rodzajach Sił Zbrojnych.

Ponadto Autorka wykazała się doskonałą znajomością metod badawczych oraz ich operacjonalizacją w wymiarze teoretycznym i praktycznym. Wykazane w rozprawie niedociągnięcia znacząco nie rzutują na jakość pracy. Warto jednak zwrócić Doktorantce uwagę za dobór źródeł wiedzy, unikając tych, które posiadają niejasną proveniencję naukową oraz rzetelność cytowań, które w takiej formie (brak podania strony) nie powinny zaistnieć. Sugeruję wzięcie tych uwag pod rozwagę w dalszym rozwoju naukowym pani mgr Agnieszki Jagiełło.

4. Problemy do wyjaśnienia w toku obrony rozprawy doktorskiej.

W toku publicznej obrony uprzejmie proszę o ustosunkowanie się do kwestii zawartych w treści rozprawy oraz udzielenie odpowiedzi na pytania:

1. W jakim stopniu badani podoficerowie SP doceniają znaczenie i przydatność kompetencji przywódczych w toku codziennej służby wojskowej?
2. Jakie zmiany można zaproponować w cyklu szkolenia kandydatów na podoficerów SP, aby w stopniu istotnym poprawić ich kompetencje przywódcze?

5. Ogólna ocena i wniosek końcowy.

Ja, niżej podpisana stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Jagiełło spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r., poz. 478) i wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Jagiełło do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych.

Aleksandra Skrabacz